

LUCIEN DE CONINCK EN HET HUMANISTISCH VERBOND

De eerste maal dat ik professor De Coninck aan het woord hoorde was zijn voordracht in Antwerpen, voor de pas opgerichte afdeling van het Humanistisch Verbond.

Ik zat nog in de rhetorica van het ateneum, en het waren mijn ouders die mij er mee naartoe genomen hadden. De oprichting van het HV was in ons gezin met grote verwachting en een zucht van opluchting begroet: ‘Eindelijk! Eindelijk hebben de vrijzinnigen ook hun eigen vereniging, om enig weerwerk te bieden aan de multitude van alomtegenwoordige katholieke organisaties, èn om ons samen te bezinnen over een levensbeschouwing zonder godsdienstige dogma’s’. Mijn belangstelling voor het redeneren over moraal zonder god, dankte ik aan 6 jaar lessen zedenleer van een uitstekende leraar, Roger van de Ven.

Het HV was gesticht op 1 dec 1951, door LDC, Karel Cuypers, Gaston Boeckaert, Jan Broeckx, Willy De Coster, Adriaan Delen, Louis Hebbelinck, Robert Dille, Reimond Herreman, en Leon Voet. Dit gebeurde deels naar Nederlands voorbeeld, waar het HV met zijn legendarische voorzitter Dr J.P. Van Praag al sinds enkele jaren maatschappelijk en politiek bestaansrecht en inspraak had verworven. Van Praag was zowaar professor van humanistische filosofie aan de Rijksuniversiteit Leiden. Ondervoorzitter van het Nederlands HV was de ook in Vlaanderen bekende Garnt Stuiveling¹.

De Doelstelling van het HV is ook vandaag nog het herlezen waard: *“Het modern humanisme is een beweging van mensen die zich niet gebonden achten door dogmatische leerstelsels, die in volle onafhankelijkheid een ruime verstandhouding in een gelukkige, harmonische en sociaal evenwichtige samenleving nastreven. Het modern humanisme betracht de erkenning van de waarheid langs de weg van het vrij onderzoek en steunt zijn werking:*

- a) op de eerbied voor de menselijke persoonlijkheid en waardigheid;*
- b) op de erkenning van de mens als grondlegger en drager van morele waarden”.*

Een andere datum die kort aan de stichting van het HV voorafging was een nieuw dogma van de kerk van Rome, over de tenhemelopneming

---

¹ Stuiveling was een magistrale redenaar, met elegante zinnen en bloemrijke woordenschat. We hebben hem, met het Humanistisch Studentenverbond, nog uitgenodigd hier in Gent, in de academieraadzaal, die veel te klein was voor het massaal toegestroomde publiek.

van Maria met lichaam en ziel – wel te verstaan niet Maria van Magdala, maar die van Nazareth.

Waarover sprak prof DC in Antwerpen? Natuurlijk zei hij iets over de evolutie, en de ontstaansgeschiedenis van de mens, waarover hij eerder al een bekend boek had gepubliceerd, “De Lange Weg”²; het staat nog steeds op mijn boekenrek. Maar vooral sprak LDC over de opbouw van een vrijzinnige moraal gesteund op een wetenschappelijke, vooral biologische analyse, over de regels die logischerwijze voortvloeien uit het in stand houden van het leven en uit onze afhankelijkheid van de natuurlijke rijkdommen en van de maatschappelijke organisatie. De noodzaak van een humanistische moraal verdedigt LDC als volgt: “*Voor de buitenkerkelijke, niet-godsdienstige mens is het van zeer groot belang die wetenschappelijk gefundeerde verklaring van het feit der moraal zo spoedig mogelijk ter beschikking te hebben als grondslag voor het bepalen der eigen gedragingen, en voor de morele opvoeding van de jeugd*” (onderlijning van mij FR).

Uit een analyse van de levende wezens leidt hij 4 grote, zeer eenvoudige, morele regels af; ze kunnen ook vandaag nog gebruikt worden als basis van een moraal.

Deze vier grote regels zijn:

“1. *alles wat het voortbestaan van het leven van het individu (van de gemeenschap) bevordert, is GOED; alles wat dat voortbestaan bedreigt, is KWAAD.*

“2. *alles wat de sociale aanleg bevordert en de sociale organisatie helpt vervolmaken, is GOED; alles wat die sociale aanleg onderdrukt, en de sociale organisatie minder efficiënt maakt, is KWAAD.*

“3. *alles wat ertoe bijdraagt de verstandelijke ontwikkeling tot volle ontplooiing te brengen, is GOED; alles wat ertoe bijdraagt de verstandelijke ontwikkeling te remmen, is KWAAD.*

“4. *alles wat ertoe bijdraagt de contacten onder de mensen te vergemakkelijken, is GOED; alles wat ertoe bijdraagt die contacten te verhinderen, is KWAAD*”.

Wat hij verstaat onder “contacten” blijkt uit de argumentatie: *a) ontwikkeling en behoud van het sociaal en intellectueel patrimonium; b) het behoud van de erfelijke diversiteit, en tegen inteelt en raszuiverheid.*

Kan het actueler ?

Onder een 5^e punt tenslotte benadrukt hij “*elke mens leeft slechts eenmaal: NU!*”. En hij besluit: “*laat ons, als lid van de gemeenschap en*

---

² “De lange weg. De wording van de mens”. 1948. Boekhandel Fecheyr. Uitgave van het Willemsfonds nr 184.

als enkeling ertoe bijdragen dat elkeen zou kunnen opgroeien als een levenskunstenaar, zijn gehele leven lang ijverend om van het eigen leven, en dat van anderen, een stukje kunstwerk te maken”.

Een volledige tekst is te lezen op de website van het Fonds LDC www.fondsluciendeconinck.be zoals posthuum verschenen in een boekje van 'T Zal Wel Gaan (1990).

Levendig in mijn herinnering is zijn grote aandacht voor alle mensen op de hele planeet – de derde wereld dus. Alfabetisme en onderwijs, drinkbaar water, voedsel, ziekten, met dat alles was het ginds heel slecht gesteld, zei prof DC, en dat was onder meer te wijten aan de ongebreidelde bevolkingsgroei – en dus was geboorteregeling een must. De aandacht voor deze thema's in de jaren '50 was uitzonderlijk³.

Hij beschrijft als volgt de ineenstorting door toedoen van de mens van een ecosysteem: *“die mens streeft naar steeds verdere expansie, naar steeds verdere macht over het omgevende; groeiend in aantal stelt hij aan de bodem eisen die deze laatste niet kan beantwoorden zonder dat het bestaande evenwicht tussen aanbrengst van grondstoffen (zouten, water, e.a.) en tussen afgifte daarvan (oogst) verstoord wordt. De bodem geraakt uitgeput, ontdaan van de voor de plantengroei nuttige zouten, en de plantengroei kwijnt. Dit wijzigt het klimaat zodat er minder regen valt, zodat de uitgeputte bodem verdrogend zijn flora verliest en naakt aan de wind wordt overgeleverd. Vandaar het begin van een evolutie die regelrecht voert naar de vorming van een droge onvruchtbare grond, van een woestijn”.*

Hoe actueel en eigentijds klinkt deze waarschuwing van LDC, die dateert van voor het eerste verslag aan de club van Rome, “Grenzen aan de groei”, uit 1972. Hij was een voorloper van “An inconvenient truth”, van “Home”, van “The Big Ask”. In 2008 overschreden wij met ons allen de draagkracht van de planeet met 40%⁴.

Bij de oprichting van de afdeling Gent van het HV, op 14 nov. 1952, waren betrokken, behalve LDC: Hans Van Werveke, Romain Ruysen, Hein Picard, Frans Snacken, M. Schepens, Dujardin, Oswald de Schamphelaere, Rudi Van Vlaanderen, Arthur Hublé, Rob Clara, Raoul

---

³ Hier vertrekt m.i. in de humanistische beweging een rode draad die verder loopt naar o.m. Jaap Kruithof, die “links” definieerde als “aan de kant van de derde wereld staan”, en recent naar “De strepen van de zebra” van Rik Pinxten, waar diversiteit en inclusiviteit hoofdthema's zijn.

⁴ Berekend volgens de ecologische voetafdruk, zie bvb: www.voetafdruk.be - wwf-footprint.be/nl – www.footprintnetwork.org - http://time-for-change.net/publications/2009/Overconsumption_Sep09.pdf

van Haute, Marcel De Backer, Louis Hebbelinck, Marcel Bots, Els Picard.

Als voorzitter werd Prof DC later opgevolgd door een grote schare van bekende figuren wier foto's u kunt zien in het Geuzenhuis.

Toen ik in Gent kwam studeren werd ik propagandist van het Humanistisch Studentenverbond.

Prof DC had gevraagd aan Frans Snacken een Humanistisch Jeugdverbond op te richten (in 1953-54). Er waren muziekavonden, en dankzij studenten biologie aangespoord door prof DC, de fameuze biologische uitstappen. Maar na enkele jaren wilden de universitaire studenten hun organisatie in eigen handen nemen, en het HSV werd opgericht, door: Flip Polk, student van prof DC en voorzitter (later zou hij hoogleraar worden aan de VUB); Wim Bossier, Arlette De Rijcke, Peter De Coninck, Nora Podgaetzki en Hans Eysselinck.

Maar meteen was het HSV verwickeld in een discussie met het 'T Zal Wel Gaan. Dàt was immers de eerste en oudste vrijzinnige studentenvereniging; waarom moest er een nieuwe bijkomen? Maar wij zeiden dat de 'T Zallers vooral bier dronken en vuile liedjes zongen; terwijl de humanisten over ernstige zaken spraken, zoals het atoomgevaar (het ging over de atoom*proeven!*), over kunst, over de seksuele problemen. De 'T Zallers antwoordden dat zij minder over seks praatten maar ze wel in praktijk brachten; enz., enz. Prof DC moeide zich niet in de controverse. Tussen haakjes: veel humanistische studenten waren ook lid van 'T Zal, in de eerste plaats was prof DC zelf oud-'T Zaller⁵.

De tweede voorzitter van het HumStudentenVerbond was ook een bioloog, nl Jef Schell, die later zou behoren tot het wereldberoemde trio Fiers-Schell-Van Montagu. Nora Van Montagu-Podgaetzki was er ook bij toen in Gent de Humanistische Jongeren Beweging werd opgericht, in jan. 1955, in dit enorme elan en entoesiasme dat vrijzinnige jonge mensen toen voelden⁶. Vandaag terugkijkend is het bewonderenswaardig dat kort na elkaar afdelingen van de HJB ontstonden in alle Vlaamse steden. We

---

⁵ Er werd voorlopig besloten de twee verenigingen te fusioneren, en een gezamenlijk blad uit te geven. Daarvan is nummer 1 verschenen.

⁶ Natuurlijk gaf de Hum. Jongeren Beweging een nieuw blad uit, *Pro en Contra*. We verkochten het in de auditoria van de univ, en het leek meteen een voltreffer, want het Katholiek Universitair Centrum uit de Kortrijkse Poortstraat reageerde er publiek en giftig op. In het eerste nummer stond een kleine artikeltje, getiteld "Korte Genesis". Het luidde als volgt: "In den beginne was het Humanistisch Verbond", enz. Dat schoot in het verkeerde keelgat van de paters van het K.U.C.

In een volgend nummer stond een groot artikel over de historiek van de jazz, van de hand van Jan De Coninck en Walter Duytschaver. Voor mij die opgevoed was met Bach en Mozart, en al wel Porgy en Bess van George Gershwin gehoord had, was dit een openbaring. Vanaf toen ging ik met andere oren luisteren naar die "negermuziek".

hielden nationale kongressen met jonge humanisten uit Oostende, Blankenberge, Antwerpen, Gent, Ronse, Brussel, Mechelen, Aarschot. Ik denk dat zulks mogelijk was door twee factoren: enerzijds de lessen zedenleer waar jongeren leerden discussiëren over morele kwesties; èn anderzijds de voedingsbodem gelegd door prof DC die al jaren zijn inspiratie en ideeën had uitgedragen in talrijke voordrachten in het Vlaamse land. We keken ook met bewondering naar Nederland, naar de grote Humanistische Jongeren Gemeenschap, vooral omdat die zomerkampen inrichtte waar jongens en meisjes in dezelfde tent mochten slapen. Zo was dat in de jaren vijftig.

De eerste voorzitter van de Humanistische Jongeren Beweging werd Jackie Nagels, ook een afgestudeerde van het Koninklijk Ateneum Berchem; hij werd later hoogleraar aan de ULB. Nationaal secretaris werd Peter DeC, en penningmeester was Jenny Walry. Zij stichtte later de boekhandel Walry, en we vinden haar terug aan de zijde van Jan De Coninck en van Leo Apostel, en in de anders-globalisme beweging ATTAC.

Ik vernam op een HV vergadering dat in Londen een kongres zou doorgaan van de International Humanist en Ethical Union. Het werd een onvergetelijke ervaring. Er waren humanisten uit alle werelddelen, zelfs een Indiër met tulband – ik was onder de indruk: zelfs in Indië zijn er dus humanisten! Ik herinner me ook de lezing van een Brit, Bottomore, die zei (het ging over normen en waarden!) :”Waarom moet de rijkdom altijd gaan naar wie er al heeft?” Daar schrok ik toch wel van: moeten humanisten ook *die* vraag bespreken? Maar inderdaad: het gaat over gelijkberechtiging van alle mensen⁷.

De IHEU had haar eerste kongres al gehouden in 1952, in Amsterdam, en natuurlijk was prof DC bij de sprekers, en werd hij opgenomen in de Board of Directors, samen met de nationale voorzitter Karel Cuypers. De chagrijnige reacties die de IHEU opriepen waren bijvoorbeeld: (uit Elseviers Weekblad): “...zoölogen uit Brunswijk, en psychiaters van de Pacific-kust, Engelse existentialisten, Nederlandse intellectuelen en wat al niet...een aantal knappe koppen, warhoofden en een aantal amphibieën daar tussenin... een schare wildemannen, die werken aan de losrafeling van de geesten onder ons volk...Noormannen der nieuwe rede, die alles komen platbranden en vernielen. Zij hebben de mensheid niets anders te bieden dan pamfletten voor brood”.

---

⁷ Een lang verslag over het kongres in Londen verscheen in *Pro en Contra*, november 1957, 3^e jg. 1.

Prof DC maakte later deel uit van de 5-koppige IHEU delegatie die de dialoog aanging met het Secretariaat voor de ongelovigen van het Vaticaan, de eerste maal in Amersfoort⁸. Van Prof DC vond ik een verslag van de zoveelste bijeenkomst. Hij schrijft: *“In verband met de bevolkingsexplosie en de noodzakelijkheid haar te bedwingen werd aan de secretaris Mgr. Miano, gevraagd duidelijk te maken aan het Vaticaan dat alle deelnemers aan de dialoog van oordeel waren dat de Kerk zeer spoedig haar houding inzake anticonceptiva moet herzien”*.

Zo schreef hij in de jaren '70. Maar zo is het vandaag nog steeds! Intussen is er de AIDS epidemie bijgekomen, maar condoms mogen nog steeds niet van het Vaticaan.

De christelijk-humanistische dialoog stakte uiteindelijk; zelfs van een gemeenschappelijke actie in de grote wereldproblemen (zoals in het beginplan beschreven stond) kwam niets in huis.

Sedert 2000 zijn nieuwe initiatieven ontwikkeld, met medewerking van de Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging en ditmaal meerdere godsdiensten⁹.

Prof DC was ook één van de motors achter de gesprekken met humanisten uit Yoegoslavië, gesprekken genoemd “tussen niet-marxistische en marxistische humanisten” (1968-69). Het waren de Yoegoslaven die hierop aandrongen, en ze kregen nadien een plaats in het bestuur van de IHEU.

DE IHEU verenigt vandaag meer dan 100 organisaties in 40 landen¹⁰, en wordt op 't ogenblik voorgezeten door Sonja Eggerickx ons allen bekend.

In ons land was prof DC van in het midden van de jaren '60 een essentiële catalysator om alle vrijzinnige verenigingen te bundelen tot één officiële gesprekspartner, in wat de U.V.V. zou worden. Het was een moeilijk proces, met vallen en opstaan, waarover Walter Prevenier en

---

⁸ 1966-1974? Van deze discussies zijn heel wat interessante teksten van de Vaticaanse delegatie bewaard.

⁹ In 2000 werden vrijzinnige humanisten betrokken bij de bestaande Werkgroep Interlevensbeschouwelijke Dialoog Antwerpen, die sedert 1993 door leden van meerdere godsdiensten opgestart en actief was geweest, zie <http://users.belgacom.net/wida/>. Tevens in Antwerpen, vanaf 22 okt 2008, zie www.ontmoetingen-rencontres.be/code/ en www.h-vv.be/Raakpunten-en-Verschillen. Individuele humanisten treden hier in hun persoonlijke naam op. Anderzijds blijven aanhangers van godsdiensten zich samen organiseren zonder de vrijzinnige humanisten.

¹⁰ www.iheu.org Men kan ook individueel lid worden. De site bevat veel nieuws en teksten.

Georges Declercq een historiek hebben geschreven¹¹. LDC was steeds de verzoenende en toegevend stem. Hij was voorzitter van de UVV tot 1975.

De laatste keer dat ik prof DC aan het woord hoorde ging het niet over het humanisme, maar over zijn geliefde wetenschap de nematologie, en zijn eigen bijdrage daaraan. Het toeval wilde dat we samen in de lift stonden. Toen de deur gesloten was vroeg hij mij: “Welke verdieping?”. Ik zei: ‘de derde, professor, ik kom naar u luisteren’. Toen keek hij verwonderd. Het verwonderde hem dat een niet-bioloog naar hem kwam luisteren.

Beste vrienden, ik heb aangetoond dat Prof DeC en zijn Humanistisch Verbond velen geïnspireerd hebben; en dat zijn ideeën nog steeds actueel zijn. We moeten zijn werk verder zetten.

Een kortere versie van deze tekst werd uitgesproken in Gent, op 19 sept 2009, ter gelegenheid van de 100^e geboortedag van prof. Lucien De Coninck.

---

¹¹ “Lucien De Coninck en de structurering van de vrijzinnigheid in Vlaanderen”, in: Prof Dr Lucien De coninck 1909-1988. Bioloog, humanist, 'T Zaller. Uitg. 'T Zal Wel Gaan, 1990.